

Sygn. akt V CSK 585/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 czerwca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maria Szulc (przewodniczący)
SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)
SSA Bogusław Dobrowolski

w sprawie z powództwa A. W.
przeciwko G. GmbH w W. (Niemcy)
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 8 czerwca 2017 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Okręgowego w K.
z dnia 12 maja 2016 r., sygn. akt XIX Ga .../15,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania oraz
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powód - A. W. dochodził od strony pozwanej – G. GmbH w W. (Niemcy) kwoty 14.932,20 euro z odsetkami jako zapłaty za naprawę zleconej mu przez pozwanego naprawy wózków widłowych.

Sąd Rejonowy zasądził dochodzoną należność po dokonaniu następujących ustaleń faktycznych.

Pozwany zlecił powodowi naprawę wózków widłowych, naprawa ta odbyła się w Polsce i po naprawie wózki dostarczono pozwanemu. W związku z naprawą wystawiono odpowiednie faktury. Strony pozostawały ze sobą w długoletnich stosunkach gospodarczych, powód kupował u pozwanego używane wózki widłowe i inne produkty. Na fakturach wystawianych przez pozwanego umieszczono ogólne warunki umowy. W dniu 2 kwietnia 2012 r. powód podpisał oświadczenie, że w każdej chwili może rozliczyć wierzytelności z istniejącymi zobowiązaniami wobec pozwanego. Porozumienie takie istniało od początku współpracy stron.

W ocenie Sądu, strony łączyła umowa o świadczenie usług w zakresie naprawy wózków widłowych (art. 750 k.c. i art. 734 § 1 k.c.). W sprawie tej aktualna była jurysdykcja sądów polskich, a zarzut przeciwny pozwanego okazał się nieuzasadniony.

W piśmie z dnia 4 maja 2015 r. strona pozwana zgłosiła zarzut potrącenia wierzytelności powoda z własnymi wierzytelnościami (wieloma). Zarzut taki został zgłoszony w procesie w piśmie procesowym doręczonym pełnomocnikowi procesowemu powoda. Rozważając skuteczność prawną tego zarzutu, Sąd Rejonowy stwierdził brak dostatecznego zindywidualizowania wierzytelności przedstawionych do potrącenia (zakres potrącenia). Podnoszony zarzut potrącenia powinien bowiem odpowiednio zindywidualizować wierzytelności przedstawione do potrącenia i nie jest tu wystarczające globalne powołanie się na potrącenie należności wynikające z faktur.

Apelacja pozwanego została oddalona. Sąd Okręgowy stwierdził, że doręczenie pisma procesowego zawierającego zarzut potrącenia pełnomocnikowi procesowemu powoda nie spełniało wymagań dojścia

oświadczenia o potrąceniu do jego adresata (powoda) w rozumieniu art. 61 k.c. Oświadczenie o potrąceniu okazało się nieskuteczne także dlatego, bowiem nie zostały odpowiednio zindywidualizowane wierzytelności przedstawione do potrącenia z dochodzoną należnością powoda. Sąd Okręgowy uznał brak możliwości zastosowania art. 451 k.c. w ustalonym stanie faktycznym w rozpoznawanej sprawie.

W skardze kasacyjnej strony pozwanej podniesiono zarzuty naruszenia art. 499 k.c. w zw. z art. 61 § 1 k.c., art. 498 § 1 i § 2 w zw. z art. 61 § 1 k.c., art. 498 § 1 i § 2 w zw. z art. 60 k.c., art. 451 § 1 k.c. i art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 230, 233 § 1 k.c.

Skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. W rozpoznawanej sprawie nie była kwestionowana wierzytelność objęta pozwem, powstała natomiast kwestia prawnej skuteczności zgłoszonego przez powoda zarzutu potrącenia w dwóch płaszczyznach. Po pierwsze, pojawiła się kwestia, czy oświadczenie o potrąceniu (art. 499 k.c.) dotarło do wierzyciela w ten sposób, że mógł on zapoznać się z jego treścią (art. 61 k.c.). Po drugie, rozważano też problem wystąpienia ogólnych przesłanek potrącenia, przewidzianych w art. 498 § 1 k.c., a także to, czy pozwany - przedstawiając do potrącenia kilka wierzytelności - zindywidualizował je w odpowiedni sposób, pozwalający na osiągnięcie skutku umorzenia przewidzianego w art. 498 § 2 k.c.

2. Z ustaleń faktycznych wynika, że oświadczenie pozwanego o potrąceniu zostało złożone pełnomocnikowi procesowemu powoda w piśmie procesowym z dnia 4 maja 2015 r. (k. 164 i n.). Zdaniem Sądu Okręgowego, złożenie oświadczenia o potrąceniu pełnomocnikowi procesowemu jego adresata (powodowi) nie stanowi skutecznego złożenia oświadczenia woli w rozumieniu art. 61 k.c. Oświadczenie takie powinno dojść do adresata w taki sposób, aby mógł on zapoznać się z jego treścią. Takie ogólne założenie trzeba oczywiście uznać za trafne. Jednakże Sąd Okręgowy przedwcześnie poprzestał na takiej ogólnej konstatacji bez próby jej zweryfikowania na tle konkretnych ustaleń faktycznych,

a przede wszystkim bez określenia wzajemnych relacji między powodem (mocodawcą) a jego pełnomocnikiem procesowym w związku z toczącą się sprawą o zapłatę. Na konieczność uwzględnienia charakteru tych relacji trafnie zwrócono uwagę w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2016 r., II CSK 862/14 (OSNC-ZD 2017, nr 1, poz. 8). Stwierdzono tam przekonywająco, że wewnętrzny stosunek pełnomocnictwa z reguły wyklucza nieinformowanie mocodawcy o przebiegu procesu, w tym też o treści istotnych dla biegu procesu pism procesowych. Sytuacja taka może stwarzać odpowiednią podstawę do przyjęcia, że złożone pełnomocnikowi procesowemu drugiej strony oświadczenie o potrąceniu mogło dojść do mocodawcy w taki sposób, że mógł zapoznać się z jego treścią. Ustalenie takich okoliczności stanowi już kwestię stanu faktycznego. Pozostaje tu aktualna ogólna reguła ciężaru dowodu wykazania okoliczności wskazujących na to, że mocodawca (powód) mógł zapoznać się z treścią skierowanego do niego oświadczenia woli strony przeciwnej (pozwanego; art. 6 k.c.). Warto zauważyć, że z ustaleń faktycznych wynika, iż strona powodowa odpowiedziała pozwanemu na pismo z dnia 4 maja 2015 r., zaprzeczając istnieniu okoliczności uzasadniających potrącenie (s. 7 uzasadnienia zaskarżonego wyroku).

W tej sytuacji należy podzielić zarzut naruszenia art. 61 k.c. w zw. z art. 499 k.c., ponieważ przedwcześnie - bez odpowiednich ustaleń faktycznych - wykluczono w sposób ogólny dojście oświadczenia pozwanego o potrąceniu do strony powodowej i tym samym - wyeliminowano skutki prawne kompensaty.

3. Inną kwestią jest to, czy istniały podstawy do skompensowania wierzytelności przedstawionych w oświadczeniu o poręczeniu z dnia 4 maja 2015 r., przy założeniu dojścia oświadczenia o potrąceniu (zawartego w piśmie procesowym z dnia 4 maja 2015 r.) do strony powodowej (art. 499 k.c., art. 61 k.c.).

Nie jest oczywiście wykluczona możliwość przeciwstawiania do potrącenia jednocześnie kilku wierzytelności (art. 498 § 1 k.c.). Poza samą kwestią wystąpienia wówczas przesłanek potrącenia w stosunku do każdej wierzytelności objętej potrąceniem (wierzytelności strony przeciwnej i kilku wierzytelności zgłaszanych do potrącenia z tą wierzytelnością (art. 498 § 1 k.c.) pojawia się także zagadnienie, która z kilku wierzytelności przeciwstawiona jest do potrącenia

(i wywołuje skutki przewidziane w art. 498 § 2 k.c.) i jaka może być sekwencja (kolejność) takiej kompensaty.

Uzasadnienie zaskarżonego wyroku wskazuje na to, że Sąd Okręgowy przyjął nieskuteczność zgłoszonego zarzutu potrącenia przede wszystkim dlatego, że w treści oświadczenia o potrąceniu nie wskazano tego, którą z kilku wierzytelności przedstawiono do potrącenia ze skutkiem określonym w art. 498 § 2 k.c., skoro każda z tych wierzytelności przekraczała dochodzoną kwotę 14.932,20 euro. Jednocześnie Sąd Okręgowy wykluczył możliwość zastosowania w danej sprawie art. 451 k.c. z tej racji, że „samo potrącenie wierzytelności ma charakter uprawnienia przysługującego wierzycielowi, nie zaś obowiązku”. Potrącenie dokonane przez pozwanego mogłoby okazać się skuteczne, gdyby - przy wykazaniu przesłanek potrącenia z art. 498 k.c. - wysokość wierzytelności wskazanej w pozwie była wyższa lub równa sumie wierzytelności przedstawionej do potrącenia.

Nie można podzielić stanowiska Sądu Okręgowego odnośnie do rozumienia niezbędnej indywidualizacji wierzytelności zgłaszanych do potrącenia w sytuacji, w której oświadczeniem objętych jest kilka wierzytelności potrącającego. Jeżeli potrącający (dłużnik) wyraził wolę dokonania potrącenia (499 k.c.) i przedstawił do potrącenia wskazaną ilość wierzytelności, to jednocześnie określił przedmiotowy zakres możliwej kompensacji w rozumieniu art. 498 § 2 k.c. Intencją potrącającego było zatem skompensowanie kilku jego wierzytelności (różnej wysokości), oznaczonych w przedstawionych fakturach, z wierzytelnością wzajemną określoną w pozwie. Przedmiotowy zakres kompensaty został bowiem w ten sposób wystarczająco oznaczony. Nie jest zatem niezbędne szczegółowe przyporządkowanie - jak tego wymaga Sąd Okręgowy - wierzytelności objętej pozwem, określonej (indywidualizowanej) wierzytelności potrącającego dla skutecznego wywołania skutku kompensaty. Stanowisko takie wyrażone jest w literaturze i orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2013 r., III CZP 106/12; nie publ.). Sąd Najwyższy wyjaśnił, że w razie zgłoszenia potrącenia kilku wierzytelności (gdy istnieje jednocześnie kilka długów potrącającego) nie jest wymagane do skutecznego potrącenia szczegółowe przyporządkowanie określonej wierzytelności

konkretnemu długowi. Brak takiego określenia oznacza jedynie niewskazanie, które długi mają być zaspokojone przez zgłoszenie do potrącenia określone wierzytelności. W razie niezaspokojenia wszystkich długów potrącającego będzie miał, zdaniem Sądu Najwyższego, analogiczne zastosowanie przepis art. 451 k.c. w zw. z art. 503 k.c.

Należy przyjąć, że wspomniane wymaganie przyporządkowania nie jest niezbędne, gdy objęta pozwem wierzytelność powoda została przedstawiona do potrącenia z kilkoma wierzytelnościami pozwanego. Otwiera się także wówczas możliwość analogicznego zastosowania art. 451 k.c. (w każdym razie art. 451 § 3 k.c.) przy założeniu, że spełnione zostały przesłanki potrącenia tych wierzytelności, które mogą być objęte potrąceniem przy zastosowaniu przepisów o zarachowaniu.

Z przedstawionych względów Sąd Najwyższy podzielił zarzut naruszenia art. 498 § 1 i 2 w zw. z art. 60 k.c. oraz zarzut naruszenia art. 498 § 1 i § 2 w zw. z art. 60 k.c. oraz zarzut naruszenia art. 451 § 3 k.c. Oznaczało to konieczność uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

kc

jw